

УДК 341.6
DOI 10.30970/vir.2020.48.0.10399

ЯВИЩЕ ФРАГМЕНТАЦІЇ У ПРАВОВІДНОСИНАХ МІЖ РАДОЮ ЄВРОПИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Вікторія Кузьма

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000, тел. (032) 239-47-10,
e-mail: vikimatsy13@gmail.com*

Досліджено актуальні питання у праві міжнародних організацій та сучасному міжнародному праві загалом. Наголошено, що саме поділ міжнародного права на галузі та інститути, з метою забезпечення ефективного правового регулювання нових сфер відносин, зумовив виникнення автономних правових режимів, навіть у межах одного регіону, а саме – Європейського континенту. Сьогодні до таких належать право Європейського Союзу та право Ради Європи.

Зважаючи на особливості правовідносин, які встановились між Радою Європи та Європейським Союзом на сучасному етапі, визначено, що поряд з тісним співробітництвом між міжнародними регіональними організаціями відбувається і явище фрагментації, яке супроводжується створенням двох правових режимів у рамках однієї регіональної підсистеми, розростанням міжнародно-правових норм, інституцій, сфер та конфліктом юрисдикцій між Європейським судом з прав людини та Судом Європейського Союзу.

З'ясовано, що окремі прояви фрагментації виникли ще з моменту започаткування взаємин між Радою Європи та Європейським Союзом і розвивались аж до сучасної динаміки функціонування системи права міжнародних організацій, права міжнародних договорів, права прав людини. Виокремлено сфери та типи фрагментації у взаємовідносинах між міжнародними міжурядовими організаціями Європейського континенту.

Визначено один зі способів подолання наслідків фрагментації у сфері захисту прав людини, зокрема, шляхом приєднання Європейського Союзу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Значну увагу приділено і дефрагментації, яка частково простежується в участі Європейського Союзу у конвенціях Ради Європи, причому із застосуванням положення «про від'єднання».

Правовідносини, які встановились між міжнародною міжурядовою організацією традиційного типу та інтеграційним об'єднанням *sui generis*, РЄ та ЄС, з наявністю явища фрагментації у тісному стратегічному партнерстві, не

зменшують їхнього спільного внеску у розвиток права міжнародних організацій і сучасного міжнародного права загалом.

Ключові слова: дефрагментація; Європейський Союз; Європейський суд з прав людини; Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.; конфлікт юрисдикцій; положення «про від'єднання»; Рада Європи; Суд Європейського Союзу; фрагментація; *sui generis*.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток правовідносин між міжнародними міжурядовими організаціями та постійне розширення сфер їхнього спільного правового регулювання, які простежуються на сучасному етапі, сприяють поширенню фрагментації – як явища, так і процесу. На Європейському континенті на початку 50-х років ХХ ст. з'явилися два потужні суб'єкти міжнародного права, які стали не тільки активними учасниками міжнародних правовідносин, а й зробили значний внесок у розвиток демократії, верховенства права та захист прав і основоположних свобод людини після Другої світової війни. Йдеться про *Раду Європи (РЄ)* та *Європейський Союз (ЄС)*. Поряд з тісним співробітництвом, у процесі їхньої взаємодії присутнє явище як регіональної, так і інституційної фрагментації, яке супроводжується створенням двох правових режимів у рамках однієї регіональної підсистеми та конфліктом юрисдикцій між *Європейським судом з прав людини (ЄСПЛ)* та *Судом Європейського Союзу (Суд ЄС)* і іншими проявами.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням питань фрагментації займалися як зарубіжні, так і українські теоретики та практики. Питання методологічної основи та оцінки явища фрагментації добре проілюстровано у працях О. В. Плотнікова, Р. А. Колодкіна. Роль фрагментації міжнародного права та процесів глобалізації у становленні екологічної економіки досліджено В. Власенком, проблему фрагментації і шляхи її врегулювання в міжнародному повітряному праві – О. А. Радзівіллом, у світлі міжнародного гуманітарного права – М. М. Гнатовським, у праві Світової організації торгівлі – Н. Тюріною. Питанням фрагментації міжнародного права в діяльності міжнародних кримінальних трибуналів *ad hoc* займалася Н. Ф. Кісліцина. Значну увагу правам біженців у контексті фрагментації міжнародного права приділила О. Р. Поединок. Загалом різним сферам та проявам явища фрагментації міжнародного права присвячена значна кількість доповідей Комісії з міжнародного права ООН і ще низка авторських досліджень зарубіжних юристів-міжнародників. Однак у вітчизняній науці міжнародного права практично відсутні дослідження щодо окремих аспектів фрагментації саме у діяльності та співробітництві між міжнародними міжурядовими організаціями та, передусім, їхнього виокремлення у процесі правовідносин між РЄ та ЄС.

Метою статті є розкриття актуальних питань сьогодення, які виникають у міжнародному праві загалом та у праві міжнародних організацій зокрема, що прямо чи опосередковано пов'язано саме з явищем та процесом фрагментації, а також з'ясування його окремих особливостей у взаєминах між РЄ та ЄС.

Виклад матеріалу. На сучасному етапі співіснування окремих міжнародно-правових порядків спричинило активну дискусію щодо так званої «фрагментації» міжнародного права [3, с. 87]. Очевидно, що остання виникає через низку особливостей саме міжнародного права як окремого правового феномена [8, с. 356]. Явище фрагментації сьогодні найчастіше розглядають як динамічний процес розщеплення, поділу, «атомізації» міжнародного права на частини через виокремлення автономних і самодостатніх міжнародно-правових режимів за допомогою розповсюдження міжнародного права на нові сфери відносин, а також створення великої кількості інститутів для управління і контролю [2, с. 109]. Доволі вдале визначення «фрагментації» запропонувала О. Поєдинок – як «явище, що характеризується появою та розвитком відокремлених регіональних і функціональних міжнародно-правових режимів, спричинене проліферацією міжнародно-правових норм та інститутів, поширенням міжнародно-правового регулювання на ті сфери відносин, які раніше не вважали придатними для нього, створенням міжнародних судових та інших установ, що застосовують і тлумачать норми міжнародного права лише в межах одного режиму» [13, с. 104].

Поряд з цим, важливим явищем сучасного міжнародного права став і регіоналізм, що інституціалізував новий рівень правосуб'єктності, нормотворчість у межах якого конкурує з національним і міжнародним правом. Комплекс питань, пов'язаних з визначенням юридичної сили норм міжнародного права різного походження, часу видання і призначення, розмежуванням компетенції суб'єктів делегованої правотворчості, визначення критеріїв визнання міжнародної правосуб'єктності осіб приватного права тощо – складає комплекс проблем, охоплених поняттям «фрагментація міжнародного права» [14, с. 19].

Однак у науковій доктрині міжнародного права існує й інша точка зору, що «фрагментацію» слід розглядати і як процес (розпад міжнародного права на окремі частини, які все менше залежать одна від одної), і як результат (фрагментований стан сучасного міжнародного права). Негативні наслідки фрагментації вбачають у виникненні в міжнародному праві внутрішньо системних конфліктів: між нормами та режимами, тлумаченням і застосуванням тих самих норм у різних ситуаціях [11, с. 143].

Сьогодні фрагментацію або, принаймні, її загрозу вбачають у розростанні міжнародно-правових норм і інститутів, що вказує саме на регіоналізацію і спеціалізацію міжнародного права, зокрема, в таких областях, як права людини і міжнародна торгівля, на створення міжнародних судів і інших органів, які застосовують і тлумачать міжнародне право та мають компетенцію, яка повністю або частково збігається [7, с. 39].

Унаслідок саме існування регіональних підсистем міжнародного права нерідко виникають колізії між двосторонніми міжнародними зобов'язаннями сторін, що базуються на нормах загального міжнародного права, нормами та принципами регіонального характеру, або між регіональними та універсальними міжнародно-правовими приписами. Безпосереднім наслідком регіоналізму в

міжнародному праві є створення відповідних міжнародних організацій регіонального типу (інтеграційного характеру, економічного співробітництва тощо, об'єднаних спільністю культури, в тому числі правової, і правосвідомості) [1, с. 381–383].

У цьому контексті О. В. Плотніков наголошує, що «однією з основних тенденцій розвитку міжнародного права на сучасному етапі є фрагментація, тобто утворення в рамках єдиної міжнародно-правової системи окремих напівнезалежних правових режимів, що підвищує ризик конфлікту у правозастосуванні. Зростає кількість міжнародних організацій, схильних до створення власних міжнародно-правових режимів. Одночасно відбувається якісна зміна складу міжнародних акторів. З прийняттям 1986 р. Віденської конвенції міжнародні організації зайняли чільне місце у лавах суб'єктів міжнародного права. Прямим результатом зростання кількості суб'єктів міжнародного права стає виникнення конкуруючих норм та конкуруючих режимів, між якими відсутня не тільки ієрархія, але навіть і двозначні правила взаємодії» [12, с. 200–204].

У результаті інтенсивного розвитку міжнародних відносин виникло чимало нових галузей міжнародного права, таких як: міжнародне космічне право, міжнародне право прав людини, міжнародне економічне право, міжнародне екологічне право та інші. Подальший поділ міжнародного права на галузі, а також прагнення забезпечити ефективне регулювання нових міжнародних відносин спричинило виникнення автономних (спеціальних) режимів. До таких режимів у рамках міжнародного права часто зачисляють, наприклад, систему врегулювання суперечок СОТ, право Європейського Союзу, право Ради Європи тощо [6, с. 75].

Результати аналізу установчих документів, спільних угод та інших правових актів РЄ та ЄС засвідчують, що їхнє співробітництво пройшло чотири етапи еволюції від періоду «становлення співробітництва» до «стратегічного партнерства». РЄ та ЄС, окрім різних особливостей, зумовлених їхньою юридичною природою, мають спільні історичні, правові, ціннісні засади, а також спільну мету – побудову європейського правового простору – Європи без розподільчих ліній. Однак, з одного боку, спостерігається взаємодоповнюваність діяльності РЄ як міжнародної міжурядової організації традиційного типу та ЄС – інтеграційним об'єднанням *sui generis*, а з іншого – фрагментація у правовідносинах між регіональними організаціями Європейського континенту.

Варто зазначити, що фрагментація прямо чи опосередковано спостерігається у різних галузях міжнародного права, включаючи право навколишнього середовища, міжнародне економічне право, міжнародне гуманітарне право, міжнародне повітряне право, право прав людини, право міжнародних договорів та ін. Незважаючи на те, що право міжнародних організацій доволі активно розвивається з другої половини ХХ ст., сучасні прояви фрагментації не оминули і функціонування міжнародних міжурядових організацій. Прикладом слугує діяльність РЄ та ЄС і їхнє тісне співробітництво.

У науковій доктрині загалом вирізняють два типи фрагментації міжнародного права: на рівні норм міжнародного права (змістовна фрагментація) та у зв'язку з розподілом компетенції між міжнародними інституціями (інституційна фрагментація). Фрагментація на рівні норм міжнародного права полягає у високому рівні ймовірності виникнення конфліктів між різними нормами, що мають однаковий предмет регулювання. Фрагментація у зв'язку з розподілом компетенції між міжнародними інституціями характеризується тим, що різні міжнародні судові установи можуть розглянути той самий спір і винести рішення, які є відмінними одне від одного [11, с. 145].

Отже, виходячи з вищевикладеного, можемо спостерігати, що відносини між РЄ та ЄС насамперед супроводжуються явищем регіональної фрагментації, яке характеризується створенням двох правових режимів у рамках РЄ та ЄС на Європейському континенті. На думку Н. Ф. Кісліциної, ««фрагментація» системи міжнародного права є закономірним наслідком руйнування цілісності системи міжнародного права. Якщо повернутися до витоків, то процес «фрагментації» виник у 50-х роках ХХ ст., водночас виникли абсолютно нові галузі міжнародного права. Чому ж саме цей період вважається відправною точкою «фрагментації» системи міжнародного права? Спробуємо розтлумачити. Візьмемо, наприклад, права людини: саме після створення ООН починається серйозна розробка документів про захист прав людини, спочатку на універсальному, потім на регіональному рівні. Галузь поступово набуває автономного характеру. До того ж, діяльність щодо розробки як самих норм, так і механізмів захисту прав людини поживається на обох рівнях. Усе це зумовлює виникнення: по-перше, автономних режимів, по-друге, конкретності існуючих норм, а вона, своєю чергою, є наслідком дублювання функцій у роботі міжнародних організацій. Класичним прикладом може слугувати діяльність Ради Європи та Європейського Союзу (в рамках Європейського Союзу на сучасному етапі створюються органи, які здійснюють діяльність, ідентичну органам та інститутам РЄ, хоча на етапі свого формування ЄС не займався питаннями прав людини)» [5, с. 8].

Підтвердженням змістовної фрагментації у правовідносинах між РЄ та ЄС є початкове закріплення Статуту Ради Європи 1949 р. положення, за яким «метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами ... і досягається за допомогою органів Ради шляхом обговорення питань, що становлять спільний інтерес, шляхом укладання угод та здійснення спільних заходів в економічній, соціальній, культурній, науковій, правовій та адміністративній галузях, а також у галузі захисту та збереження і подальшого здійснення прав людини і основних свобод» (ст. 1 п. а) [30]. Щодо ЄС, то, своєю чергою, ще в установчих договорах Європейських Співтовариств поступово почали закріплювати норми, що стосувались подальшого розширення сфер їхньої діяльності, якими на той час вже займалась РЄ. Отож не дивно, що в останній редакції Лісабонського договору 2007 р. у Договорі про Європейський Союз виокремлено, що «основоположні права, що гарантуються Конвенцією про захист прав людини і

основоположних свобод і які впливають з конституційних традицій, спільних для держав-членів, є загальними принципами права Союзу» [19, с. 19].

Водночас доцільно акцентувати, що Комісія з міжнародного права ООН в одній з доповідей дійшла висновку, що фрагментація створює як інституціональні проблеми, так і проблеми, що стосуються сутності. Перші пов'язані з юрисдикцією і компетенцією різноманітних інституцій, що застосовують міжнародно-правові норми, та їхніми ієрархічними зв'язками *inter se*. Комісія вирішила залишити це без уваги, оскільки питання компетенції відповідних міжнародних інституцій найкраще вирішувати самостійно. Замість цього Комісія зосередилася на розщепленні права на вузькоспеціалізовані «комірки», які претендують на відносну автономію одна від іншої та від загального права [24, с. 4].

Доцільно все ж зауважити, що у рекомендаційних документах РЄ неодноразово порушували питання розмежування компетенцій між РЄ та ЄС. З цього приводу деякі автори зазначають, що на початкових етапах їхні взаємини зводилися до політики відмови від конфліктів і розмежування компетенцій, які відбувалися на підставі трьох критеріїв: географічного, методологічного та матеріального [10, с. 77–78]. Водночас О. Кресін зазначає, що «розвиваючись паралельно, Рада Європи та Європейські Співтовариства тривалий час не відчували потреби у домовленостях щодо сфер компетенції. При цьому Рада Європи розвивалася як універсальна за своїми цілями організація (хоча практично не займалася економічними та багатьма іншими питаннями), а Європейські Співтовариства виконували певні визначені у статутних документах функції» [9, с. 146–147]. Проте інституційний розвиток і розширення ЄС, поглиблення інтеграції його держав-членів (які водночас були членами РЄ) вимагали вирішення питання щодо співвідношення компетенцій та діяльності цих організацій. Науковці Ф. Бенуа-Ромер та Г. Клебес наголошують на тому, що суперництво між РЄ та ЄС існувало завжди, однак з часом воно поступово перейшло у формат взаємного доповнення. Безперечно, ЄС представляє значно вищий ступінь інтеграції, однак його географічні межі ще довго залишатимуться вужчими від меж РЄ [18, с. 131]. Сьогодні ЄС вирішує проблеми у тих сферах діяльності, які належать і до компетенції РЄ. Однак співробітництво цих організацій є необхідною умовою для успішного майбутнього Європи та побудови європейського правового простору. Отож питання розмежування компетенції двох організацій не є нагальним, проте залишається ще актуальним. Потрібно враховувати особливості кожної з організацій, навіть якщо це означає, що дублювання їхніх дій – неминуче явище: економіка, промисловість, фінанси належать до компетенції ЄС; демократичні цінності, право, захист прав людини, соціальна єдність, боротьба з бідністю, захист культур меншин тощо перебувають у віданні РЄ [28].

Значне занепокоєння викликає фрагментація міжнародного права прав людини, оскільки саме питання захисту прав людини є однією з найактуальніших проблем для міжнародного права в XXI ст. [16, с. 44]. Сьогодні міжнародні міждержавні організації стоять на варті захисту прав людини саме

запровадженням найдієвіших механізмів на одному Європейському континенті. Однак, з-поміж іншого, співробітництво між РЄ та ЄС у сфері захисту прав людини супроводжується дублюванням дій, на чому неодноразово наголошували у відповідних документах РЄ. Зокрема, у Резолюції 2041 (2015) ПАРЄ задекларовано, що з моменту набуття чинності Лісабонських договорів ЄС розширив свою діяльність у сферах, які традиційно охоплює РЄ, однак РЄ продовжує стояти на сторожі демократії, захисту прав людини та верховенства права, як у середині, так і за межами ЄС, що створює ризик дублювання і навіть подвійних стандартів, обмежуючи можливості для співробітництва та взаємодії [29].

Загальновідомо, що ЄС фактично зробив повну рецепцію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі – ЄКПЛ), документа РЄ, і заснованого на ньому прецедентного права ЄСПЛ, у свою правову систему. ЄКПЛ є важливим компонентом не тільки системи права РЄ, а й у системі європейського права загалом. З прийняттям Хартії основних прав ЄС 2000 р., а згодом 2007 р. почалося поступове формування системи правових норм на рівні ЄС, що забезпечують захист прав та свобод людини.

Урядам і судовим органам держав-членів ЄС часто доводиться мати справу з різними юридично обов'язковими текстами про основні права, які доводиться застосовувати одночасно, а також зі стандартами, що різняться структурами, термінологією та кваліфікацією, до яких належить власне національне законодавство, у тому числі основний правовий документ – національні конституції, ЄКПЛ та її протоколи, Хартія основних прав ЄС 2007 р. [20].

Досвід взаємин між РЄ та ЄС засвідчує, що відмінності, які існують сьогодні між правозахисними системами цих організацій, а також недостатня координація в діяльності їхніх інститутів, створюють ризик правової нестабільності в державах-членах ЄС, оскільки вони, як члени обох інституцій, навіть за наявності суперечностей між системами захисту прав людини РЄ та ЄС, підконтрольні обом механізмам [10, с. 74]. Оскільки ЄС не є стороною ЄКПЛ, Суд ЄС не може прямо застосовувати її як частину законодавства ЄС. Однак він застосовує загальні принципи цього законодавства, які є однаковими для держав-учасниць [4, с. 303].

З цього приводу науковці П. Бірюков та В. Туляков вважають, що «у сфері захисту прав людини між ЄСПЛ та Судом ЄС існує конфлікт юрисдикцій» [26, с. 262], тобто тягне за собою можливість прийняття двома судами суперечливих рішень в одному спорі. Також і Н. Ф. Кісліцина виявила сфери впливу фрагментації, що вказує на виникнення «подвійного стандарту» в діяльності ЄСПЛ та Суду ЄС [5, с. 14].

Доволі часто виникають інституційні конфлікти поміж юрисдикційними сферами Суду ЄС та ЄСПЛ. До них, здебільшого, долучається і внутрідержавний елемент у формі національних судів загальної або й конституційної юрисдикції [4, с. 304]. Конфлікт каталогів прав і свобод людини виникає через зобов'язання держав-членів РЄ та ЄС дотримуватися двох різних стандартів і через можливість для фізичних осіб використовувати права,

закріплені в обох міжнародно-правових документах – у ЄКПЛ та Хартії основних прав ЄС 2007 р. Отже, національний суддя, який застосовує і ЄКПЛ, і право ЄС, може прийняти два різних рішення.

Конфлікт рішень може виникнути, коли два суди (Страсбурзький і Люксембурзький) розглядають відповідність одного і того ж акту кожен своєму стандарту. Один акт може бути оскаржений спочатку в одному суді, а потім – в іншому, і рішення можуть бути різними. Отже, фізична особа, що скористалась можливістю захисту відразу в обох органах, може трактувати другий суд як апеляційну інстанцію [10, с. 73]. Роль і місце положень ЄКПЛ при застосуванні права ЄС різні судові інституції можуть тлумачити по-різному і не завжди консолідовано, отож набуло активності питання щодо приєднання ЄС до ЄКПЛ, як на нашу думку, одного з можливих способів подолання наслідків фрагментації у сфері захисту прав людини у правовідносинах між РЄ та ЄС. У Договорі про Європейський Союз закріплено зобов'язання, що ЄС приєднається до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [19, с. 19].

Вирішальну роль у сучасному міжнародному правопорядку відіграє саме нормотворча діяльність міжнародних установ, здійснювана відповідно до обсягів делегованої щодо них компетенції. Кожна з таких установ, на відміну від юридичної рівності суверенних держав, має унікальну правосуб'єктність, обумовлену її функціональним призначенням і волею держав-засновниць, зафіксовану в установчих договорах. Їхня правотворчість спричиняє ускладнення під час визначення, в конкретних випадках правозастосування, пріоритету норм, виданих в різний час, на різних рівнях правотворчості тощо [14, с. 19]. Зокрема, Р. А. Вессел і Я. Вотерс зазначають, що «міжнародні організації і їх міжнародні режими все більше залучені до процесу нормотворення, який *de jure* і *de facto*, впливає на держави, і навіть на індивідів та юридичних осіб» [25, с. 12]. У науковій дискусії, що розгорнулася у 80-ті роки минулого століття, активно обговорювали загрозу цілісності міжнародного права у зв'язку зі зростанням кількості регіональних договорів [17, с. 52].

Як у рамках РЄ, так і ЄС підписують значну кількість міжнародних договорів та інших міжнародно-правових актів, що регулюють одні і ті ж сфери відносин. Однак ключовою є сфера захисту прав людини. Хоча за сучасних обставин можемо спостерігати часткову дефрагментацію у договірних відносинах між міжнародними організаціями. РЄ та ЄС у цьому плані продемонстрували новий рівень взаємин. Замість того, щоб ЄС розробляв нові конвенції і договори в рамках свого об'єднання, він вирішив приєднатись до окремих конвенцій РЄ, застосовуючи при цьому інноваційний вид застережень – положення «*про від'єднання*» (анг. *disconnection clause*). На практиці положення «*про від'єднання*» найчастіше вводять у договори на вимогу членів ЄС інформувати інші сторони відповідної конвенції про те, що держави-члени ЄС уклали вже відповідний документ у тій самій сфері [23] та з метою уникнення між міжнародним правом та зобов'язаннями по праву ЄС державам-членам об'єднання [22, с. 185].

Як зазначає Е. Корну (E. Cornu), «Рада Європи та Європейський Союз – це міцна інституційна структура зі сприятливим підґрунтям для нормативної взаємодії. Держави-члени ЄС були членами РЄ перш ніж вступити до ЄС. Отож вони ознайомлені з роботою, проведеною в РЄ, зокрема у питаннях стандартів. У результаті, низка конвенцій РЄ сьогодні є частиною *acquis* ЄС у сфері свободи, безпеки та справедливості» [21, с. 130]. Деякі науковці зазначають, що «ЄС не може ігнорувати міжнародні норми, а, отже, вплив стандартів своєї сестринської організації, Ради Європи, може бути вивчений на різному рівні та в різних ступенях, від участі ЄС у конвенціях Ради Європи до прямого впливу конвенцій Ради Європи на правовий порядок ЄС» [27, с. 5]. Якби ЄС повністю відмовився визнавати мінімальними стандартами правила, встановлені в межах РЄ, то це б спричинило правовий колапс у європейському правовому просторі.

Отже, аналіз наявних теоретичних міжнародно-правових засад, необхідних для розвитку права у рамках РЄ та ЄС, засвідчує користь існування обґрунтованих підстав стверджувати, що ці організації *de jure* та *de facto* наділені міжнародною правосуб'єктністю, яка врегульована їхніми установчими документами; вони мають інституційну структуру, що здатна забезпечити їхню правотворчу функцію; вони створили і користуються випробуваними часом юридико-технічними формами, в які втілюються рішення їхніх інституцій та органів, що стають нормами права (внутрішнього в рамках самих організацій, а також національного та міжнародного); ними чітко визначені основоположні принципи і пріоритетні напрями розвитку (галузі) права, що окреслені їхніми установчими актами» [15, с. 40]. Однак у дослідженнях особливостей співробітництва між РЄ та ЄС виявлено подальшу фрагментацію міжнародного права (як змістовну, так і інституційну) через формування особливих регіональних міжнародно-правових норм, що приймаються в рамках РЄ та ЄС на Європейському континенті, сфер впливу та правових режимів, що діють у єдиному європейському правовому просторі.

Висновки. Диверсифікація міжнародного права протягом останніх десятиліть зумовила посилення фрагментації у різних галузях міжнародного права і сферах правового регулювання, що виявляється у спеціальних договірних режимах діяльності окремих суб'єктів міжнародного права. Право міжнародних організацій є наочним прикладом того, як явище фрагментації проявляється у роботі міжнародних міждержавних організацій Європейського континенту. Фрагментація у взаємовідносинах між ними пов'язана з існуванням автономних режимів, часто неузгоджених між собою та конфліктуючих норм, які приймають як у рамках РЄ, так і ЄС. Проблемні питання фрагментації спостерігаємо ще з моменту встановлення взаємин між РЄ та ЄС аж до сучасної динаміки функціонування системи права міжнародних організацій, права міжнародних договорів, права захисту прав людини.

Виконане дослідження засвідчує, що процес фрагментації у відносинах між РЄ та ЄС є суб'єктивним явищем і супроводжується подальшим розширенням сфер їхнього регулювання та присутніми певними елементами конкуренції серед міжнародних організацій Європейського континенту. Завдяки дослідженню

правової природи явища як регіональної, змістовної, так і інституційної фрагментації у правовідносинах між РЄ та ЄС, можна дійти висновку: незважаючи на деякі негативні моменти, існує важливий позитивний, що проявляється у тісній взаємозалежності і взаємодоповнювальності діяльності двох регіональних організацій та поступовій частковій дефрагментації у їхніх правовідносинах.

Однак функціонування і тісні взаємини між РЄ та ЄС, двох суб'єктів сучасного міжнародного права з різним правовим статусом і юридичною природою, проте з наявністю явища фрагментації у тісному партнерстві, не зменшує спільного внеску у розвиток права міжнародних організацій і міжнародного права загалом. Правовідносини, що склалися між РЄ та ЄС, є показовим прикладом ефективного стратегічного партнерства між міжнародною організацією традиційного типу та інтеграційним об'єднанням *sui generis*, що значною мірою впливають на еволюцію міжнародно-правового співробітництва між міжнародними міжурядовими організаціями Європейського континенту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Буткевич О. Регіоналізм міжнародного права як попередник становлення міжнародно-правових підсистем сучасності / О. Буткевич // Український щорічник міжнародного права. – Київ : Промінь, 2010. – С. 380–408.
2. Власенко В. Роль фрагментації міжнародного права та процесів глобалізації у становленні екологічної економіки / В. Власенко // Jurnalul juridic national: teorie și practică. – 2016. – № 1. – Ч. 2. – С. 108–110.
3. Герднген М. Міжнародне право / М. Герднген ; пер. з нім. – Київ : «К.І.С.», 2011. – 516 с.
4. Глушицький Д. М. Компетенція Європейського Суду Справедливості та Європейського Суду з прав людини щодо захисту прав людини / Д. М. Глушицький // Наукові записки. Том 20. Спеціальний випуск : у 2 ч. – 2002. – Ч. 2. – С. 303–306.
5. Кислицина Н. Ф. Развитие системы международного права на современном этапе : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Н. Ф. Кислицина. – Москва, 2010. – 25 с.
6. Кислицина В. Фрагментация международного права в деятельности международных уголовных трибуналов ad hoc / В. Кислицина // Український часопис міжнародного права. – 2013. – № 1. – С. 75–79.
7. Колодкин Р. А. Фрагментация международного права / Р. А. Колодкин // Московский журнал международного права. – 2005. – № 2(58). – С. 36–61.
8. Кончина К. Фрагментация в международном праве: проблема чи неминучість? / К. Кончина // Підприємництво, господарство і право. – 2018. – № 12. – С. 355–357.
9. Кресін О. Сучасний етап реформування Ради Європи / О. Кресін // Європейське право. – 2012. – № 1. – С. 138–153.
10. Кузнецова С. Н. Взаимодействие Европейского Союза и Совета Европы в области защиты основных прав человека : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / С. Н. Кузнецова. – Казань, 2005. – 209 с.
11. Міжнародне публічне право : підручник : у 2 т. / [В. В. Мицик, М. В. Буроменський, О. В. Буткевич та ін.]; за ред. В. В. Мицика. – Т. 1: Основи теорії. – Харків : Право, 2019. – 416 с.
12. Плотніков О. В. Фрагментація міжнародного права: методологічний аспект / О. В. Плотніков // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), В. М. Дрьомін (заст. голов. ред.), Ю. П. Аленін [та ін.]; МОНмолодьспорт України, НУ «ОЮА». – Одеса : Юрид. л-ра, 2012. – Вип. 67. – С. 200–208.
13. Поєдинок О. Фрагментація міжнародного права: міф або реальність / О. Поєдинок // Олександрю Задорожньому – 50 : статті та есе учнів і колег. – Одеса : Фенікс, 2010. – С. 101–138.

14. Радзівіл О. А. Проблема фрагментації і шляхи її врегулювання в міжнародному повітряному праві / О. А. Радзівіл // Юридичний вісник. – 2018. – № 2(47). – С. 19–26.
15. Санченко А. Є. Acquis Ради Європи у системі європейського права : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / А. Є. Санченко. – Київ, 2011. – 220 с.
16. Селезнев В. Унифікація норм и механізмів реалізації європейського права прав человека как фактор дефрагментации международного права прав человека / В. Селезнев // Альманах міжнародного права. – 2014. – Вип. 5. – С. 43–51.
17. Тюріна Н. Фрагментація міжнародного права у контексті «Права Світової організації торгівлі» / Н. Тюріна // Міжнародне право. – 2013. – № 1–2. – С. 52–59.
18. Флоренц Бенуа-Ромер. Право Ради Європи. Прямуючи до загальноєвропейського простору / Бенуа-Ромер Флоренц, Клебес Гайнріх ; пер. з англ. – Київ : К.І.С., 2007. – 232 с.
19. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union – Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union – Protocols – Annexes – Declarations annexed to the Final Act of the Intergovernmental Conference which adopted the Treaty of Lisbon, signed on 13 December 2007 // Official Journal. – 2016 C 202/01. – Vol. 59. – 7 June 2016. – P. 1–359.
20. Contribution by Mr. Jörg Polakiewicz. The Future of fundamental rights protection without accession. Maastricht University. – 26 June 2015 [Electronic resource]. – Mode of access : https://www.coe.int/en/web/dlapil/speeches-of-the-director/-/asset_publisher/ja71RsfCQP7/content/the-future-of-fundamental-rights-protection-without-accession?inheritRedirect=false.
21. Cornu E. The impact of the Council of Europe Standards on the European Union. Between Autonomy and Dependence: The EU Legal Order under the Influence of International Organisations / E. Cornu ; edited by Ramses A. Wessel, Steven Blockmans. – The Hague, Asser Press, The Netherlands and authors. – 2013. – P. 113–130.
22. Cremona M. Disconnection Clauses in EU Law and Practice. Mixed Agreements Revisited: The EU and its Member States in the World / M. Cremona ; edited by Christophe Hillion, Panos Koutrakos. – Hart Publishing, 2010. – P. 160–186.
23. Dawar K. Disconnection Clauses: An Inevitable Symptom of Regionalism? Society of International Economic Law (SIEL) / Kamala Dawar. Second Biennial Global Conference, University of Barcelona, July 8–10, 2010 [Electronic source]. – Mode of access : <https://core.ac.uk/download/pdf/42578377.pdf>.
24. Fragmentation of international law: difficulties arising from the diversification and expansion of international law. Report of the Study Group of the International Law Commission. A/CN.4/L.702 18 July 2006 (1 May – 9 June and 3 July – 11 August 2006). – Geneva 2006. – P. 1–25 [Electronic resource]. – Mode of access : http://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_l702.pdf.
25. Multilevel Regulation and the EU: The Interplay Between Global, European, and National Normative Processes ; edited by Andreas Føllesdal, Ramses A. Wessel, Jan Wouters. – Martinus Hijhoff Publishers, 2008. – 420 p.
26. Law of the European Union: a Textbook for Master Students / ed. P. Biriukov and V. Tuliakov. – Voronezh: VSU Publishing House, 2016. – 476 p.
27. Ramses A. Between Autonomy and Dependence: The EU Legal Order under the Influence of International Organizations / Wessel A. Ramses, Blockmans Steven. – The Hague : Asser Press, 2013. – 340 p.
28. Recommendation 1394(1999) – Europe: a continental design. Text adopted by the Assembly on 26 January 1999 (3rd Sitting) [Electronic source]. – Mode of access : <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=16667&lang=en>.
29. Resolution 2041(2015). Final version. European institutions and human rights in Europe. Text adopted by the Standing Committee, acting on behalf of the Assembly. – Strasbourg. – 6 March 2015 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=21592&lang=en#>.
30. Statute of the Council of Europe. European Treaty Series – No. 1. – London, – 05.05.1949 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://rm.coe.int/1680306052>.

Стаття надійшла до редколегії 30.08.2019

Прийнята до друку 10.09.2019

**THE PHENOMENA OF FRAGMENTATION IN THE LEGAL RELATIONS BETWEEN
THE COUNCIL OF EUROPE AND THE EUROPEAN UNION****Viktoriya Kuzma**

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000, tel. (032) 239-47-10,
e-mail: vikimatsy13@gmail.com*

This article presents the current issues in the law of international organizations and contemporary international law in general. It is pointed out that the division of international law into branches and institutions, in order to ensure the effective legal regulation of new spheres of relations, led to the emergence of autonomous legal regimes, even within one region, namely on the European continent. To date, these include European Union law and Council of Europe law.

It is emphasized the features of the established legal relations between the Council of Europe and the European Union at the present stage. It is determined that, along with close cooperation between regional organizations, there is a phenomenon of fragmentation, which is accompanied by the creation of two legal regimes within the same regional subsystem, proliferation of the international legal norms, institutions, spheres and conflicts of jurisdiction between the European Court of Human Rights and the Court of Justice of the European Union.

It is revealed that some aspects of fragmentation can be observed from the moment of establishing relations between the Council of Europe and the European Union, up to the modern dynamics of the functioning of the system of law of international organizations, the law of international treaties, law of human rights. Areas and types of fragmentation in relations between international intergovernmental organizations of the European continent are distinguished.

One way to overcome the consequences of fragmentation in the field of human rights is highlighted, namely through the accession of the European Union to the Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms 1950. Considerable attention has also been paid to defragmentation, which is partly reflected in the participation of the European Union in the Council of Europe's conventions by the applying «*disconnection clause*».

It is determined that the legal relations established between an international intergovernmental organization of the traditional type and the integration association *sui generis*, the CoE and the EU, but with the presence of phenomenon of fragmentation in a close strategic partnership, do not diminish their joint contribution into the development of the law of international organizations and contemporary international law in general.

Key words: defragmentation; European Union; European Court of Human Rights; Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms 1950; conflict of jurisdictions; «*disconnection clause*»; Council of Europe; Court of Justice of the European Union; fragmentation; *sui generis*.